

Yritysvastuu suomalaisissa vaatealan mikroyrityksissä

Vento Alma

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Finanssi- ja talousasiantuntija

Opinnäytetyö

2024

Tiivistelmä

Tekijä Alma Vento
Tutkinto Tradenomi
Opinnäytetyön nimi Yritysvastuu suomalaisissa vaatealan mikroyrityksissä.
Sivu- ja liitesivumäärä 35
<p>Vastuullisuus ja vastuullisuusraportointi ovat tällä hetkellä yritysmaailmaa puhutteleva aihe, ja Euroopan Unioni on ottamassa käyttöön uutta vastuullisuusraportointi -direktiiviä. Direktiivi velvoittaa suurempia yrityksiä laatimaan vastuullisuusraportin. Direktiivin vaikutukset tulevat näkymään myös pienemmissä yrityksissä epäsuorasti.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä käsitellään yritysvastuuta suomalaisissa vaatealan mikroyrityksissä. Työn tavoitteena on selvittää, millä tavoin yritysvastuu näkyy tällä hetkellä suomalaisissa vaatealan mikroyrityksissä, ja kuinka tietoisia he ovat uudesta CSRD-direktiivistä. Työssä pohditaan myös, millaisia vaikutuksia tällä CSRD-direktiivillä tulee olemaan kyseisiin yrityksiin.</p> <p>Opinnäytetyön tietoperusta koostuu yritysvastuusta ja sen historiasta, yritysvastuutaraportointia koskevasta säädöksistä ja siihen liittyvästä raportoinnista. Tietoperustaan kuuluu myös CSRD-direktiivin sisältö sekä sen mahdolliset vaikutukset yrityksiin. Opinnäytetyössä on käytetty lähteinä erilaista kirjallisuutta tutkimusmenetelmistä ja yritysvastuusta, sekä artikkeleita ja tutkimuksia CSRD-direktiivistä ja sen vaikutuksista, sekä yritysten suhtautumisesta pakolliseen vastuuraportointiin. Tutkimukset on löydetty lähes poikkeuksetta Elsevier ScienceDirect Freedom Collection:sta.</p> <p>Opinnäytetyö on toteutettu tutkimustyyppisenä opinnäytetyönä ja tutkimus on tehty kvalitatiivisella tutkimusotteella. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua, koska sillä koettiin saatavan mahdollisimman kattavasti tietoa tutkittavasta aiheesta. Opinnäytetyö prosessi kesti yhteensä noin kahdeksan kuukautta. Prosessin aloituksen ajankohta sijoittuu syyskuulle 2023 ja se saatiin valmiiksi huhtikuussa 2024.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksena selvisi, että yritysvastuu toteutuu suomalaisissa vaatealan mikroyrityksissä monipuolisesti. Yritykset osasivat haastatteluissa kertoa yrityksessään harjoittamasta yritysvastuusta. Erityisesti ympäristövastuu nousi vahvasti esille. Yritykset harjoittivat ympäristövastuuta muun muassa panostamalla käyttöä kestäviin ja ajattomiin vaatteisiin, joiden elinkaari olisi mahdollisimman pitkä. Talousvastuu näkyi tarkkana taloushallinnon harjoittamisena ja sosiaalinen vastuu esimerkiksi työntekijöiden hyvänä kohtelun sekä eettisen vaatetuotannon harjoittamisena. Haastatellut yritykset eivät kuitenkaan olleet kuulleet uudesta CSRD-direktiivistä ja osasivat huonosti arvella millaisia vaikutuksia direktiivillä tulee olemaan yrityksen toimintaan.</p> <p>Tutkimuksesta voidaan päätellä, että tietoisuus CSRD-direktiivistä on vähäinen suomalaisten vaatealan mikroyritysten keskuudessa. Yritykset kuitenkin pitävät yritysvastuuta tärkeänä ja suhtautuvat pakolliseen vastuuraportointiin kannustavasti. Voidaan myös päätellä, että yritykset näkevät yritysvastuun mahdollisuutena erottua joukosta ja taata kuluttajille kestävää palvelua.</p>
Asiasanat Yritykset, kestävä kehitys, yritysvastuu, yhteiskuntavastuu, raportointi, lainsäädäntö.

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Tutkimusongelmat ja tavoitteet.....	1
1.2	Tutkimuksen rajaukset.....	2
1.3	Keskeiset käsitteet.....	3
2	Yritysvastuu ja yritysvastuuraportointi	5
2.1	Yritysvastuun osa-alueet	5
2.2	Yritysvastuun historia ja kehitys	7
2.3	Yritysvastuuraportointia koskevat säädökset.....	8
2.4	Yritysvastuuraportoinnin tavoitteet ja hyödyt.....	8
3	CSRD-direktiivi	10
3.1	Direktiivin sisältö	10
3.2	Hallituksen esitys CSRD-direktiivin voimaansaattamisesta Suomessa	10
3.3	Direktiivin vaikutus pk- ja mikroyrityksiin	11
3.4	Yritysten suhtautuminen direktiiviin	13
4	Tutkimuksen toteutus	15
4.1	Tutkimusote	15
4.2	Kohderyhmä.....	15
4.3	Aineisto	15
4.4	Haastatteluiden toteutus.....	16
5	Tulokset.....	19
5.1	Taustatiedot	19
5.2	Yritysvastuu vaatealan yrityksissä.....	19
5.3	Yritysvastuun hyödyt.....	22
5.4	CSRD-direktiivi.....	23
5.5	Pakollinen vastuuraportointi	23
6	Pohdinta	25
6.1	Johtopäätökset.....	25
6.2	Jatkokehittämissideat	26
6.3	Tutkimuksen luotettavuus.....	26
6.4	Tutkimuksen eettiset näkökohdat.....	28
6.5	Oman oppimisen arviointi	29
6.6	Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	30
	Lähteet.....	32

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä tutkin helsinkiläisten ja tamperelaisten vaatealan mikroyritysten suhtautumista tulevaan Corporate Sustainability Reporting Directive -direktiiviin (myöhemmin opinnäytetyössä lyhennettynä CSRD-direktiivi) ja sen velvoittamaan yritysraportointiin. Tutkimus toteutetaan viiden kyseisen alan yrityksen haastatteluna. Päädyin tähän opinnäytetyöaiheeseen, sillä se on hyvin ajankohtainen ja olen itse kiinnostunut kestävään kehitykseen liittyvästä lainsäädännöstä. Kestävä kehitys on edellytys ihmisten ja talouden hyvinvoinnille, jonka takia on tärkeää, että sitä tuetaan. Yrityksiä tulisi kannustamisen lisäksi vaatia kohti kestävämpiä ratkaisuja. On oikein, että kuluttajille ja sijoittajille annetaan mahdollisuus tutustua yrityksen vastuullisuuteen ennen ostopäätöksen tai sijoituksen tekemistä.

Vaikka suuret yritykset aiheuttavat paljon päästöjä, aiheuttaa Euroopan alueella 60 % päästöistä pk-yritykset (Stefan ym. 2022, 9). Tämän takia on tärkeää keskittyä suurten yritysten lisäksi pienempien yritysten toimintaan vastuuasioissa. Suomessa kaikista yrityksistä reilu 90 % on mikroyrityksiä. Tämä tarkoittaa noin 275 000 yritystä. (Oulun yliopisto 2023). Tilastokeskus (s.a.a) määrittelee mikroyrityksen yritykseksi, jossa työskentelee alle 10 työntekijää ja jonka taseen loppusumma tai vuosittainen liikevaihto on maksimissaan 2 miljoonaa euroa. Mikroyrityksen tulee myös täyttää seuraava määrittely riippumattomuudesta: ” Riippumattomia yrityksiä ovat ne yritykset, joiden pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista 25 prosenttia tai enemmän ei ole yhden sellaisen yrityksen omistuksessa tai sellaisten yritysten yhteisomistuksessa, joihin ei voida soveltaa tilanteen mukaan joko Pk-yrityksen tai pienen yrityksen määritelmää.” (Tilastokeskus s.a.a)

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää kuinka tietoisia suomalaiset vaatealan mikroyrittäjät ovat tulevasta vastuuraportoinnista ja mitä mieltä he ovat siitä. Tavoitteena on rakentaa realistinen kuva rittäjien suhtautumisesta yritys vastuuseen ja siitä raportointiin. Tavoitteena on myös kartoittaa, millä tavoin yritys vastuu näkyy tällä hetkellä yrityksissä.

Lähteinä tässä opinnäytetyössä on käytetty aiheeseen liittyviä oppikirjoja (e-kirjoja sekä tavallisia kirjoja), artikkeleita ja tutkimuksia, sekä esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriö ja Euroopan komission (European Commission) nettisivuja. Lähteinä on ollut sekä suomen että englanninkielisiä tutkimuksia ja artikkeleita. Tärkeimpiä lähteitä työssä on ollut CSRD-direktiiviin liittyvät julkaisut, tutkimukset yritys vastuusta pienyrityksissä sekä yritys vastuuta käsittelevät kirjat.

1.1 Tutkimusongelmat ja tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia, kuinka perillä suomalaiset vaatealan yritykset ovat yritys vastuusta ja ovatko ne tietoisia tulevasta CSRD-direktiivistä.

Opinnäytetyön tutkimuksen pääongelma on, kuinka tuleva CSRD-direktiivi vaikuttaa suomalaisiin vaatealan mikroyrityksiin. Alla olevaan peittomatriisiin on koottu alaongelmat ja niitä käsittelevät teoriaosuudet, haastattelun kysymykset sekä tulososan luvut.

Taulukko 1. Peittomatriisi

Opinnäytetyön alaongelmat	Teoreettinen viitekehys	Haastattelukysymykset	Tulokset
Alaongelma 1: Kuinka yritysvastuu näkyy tällä hetkellä vaatealan mikroyrityksissä?	2.1, 2.3, 2.4	1, 2, 3	5.2, 5.3
Alaongelma 2: Mitä vaikutuksia CSRD-direktiivillä on näihin yrityksiin?	3.2, 3.3	4, 5, 6	5.4
Alaongelma 3: Miten nämä yritykset suhtautuvat CSRD-direktiiviin?	3.4	7, 8, 9	5.4, 5.5

Kuten yllä olevasta peittomatriisista voimme huomata, tutkimuksen pääongelma on jaettu seuraaviin kolmeen alaongelmaan: 1. Kuinka yritysvastuu näkyy tällä hetkellä vaatealan mikroyrityksissä? 2. Mitä vaikutuksia CSRD-direktiivillä on näihin yrityksiin? ja 3. Miten nämä yritykset suhtautuvat CSRD-direktiiviin?

1.2 Tutkimuksen rajaukset

Tutkimus rajataan koskemaan helsinkiläisiä sekä tamperelaisia mikroyrityksiä vaatealalla. Valitsin tutkimuksen kohderyhmän sillä perusteella, että vaateala nähdään usein epävastuullisena alana. Pikamuoti eli usein vaihtuvat mallistot, sekä epäeettisesti halvalla valmistetut vaatteet, saattavat näyttäytyä negatiivisessa valossa vastuullisuusraportissa. Alueellinen rajaus on tehty sillä perusteella, että eniten vaatealan yrityksiä on Helsingistä ja Tampereelta. Kohderyhmä oli rajattu aluksi vain helsinkiläisiin yrityksiin, mutta koska haastattelujen saaminen ei onnistunut pelkästään Helsingin alueelta, laajennettiin kohderyhmä koskemaan myös tamperelaisia vaatealan mikroyrityksiä.

1.3 Keskeiset käsitteet

Tässä kappaleessa on selitetty muutamia opinnäytetyön kannalta oleellisia termejä.

Yritysvastuu koostuu yrityksen sosiaalisista ja taloudellisista vaikutuksista sekä ympäristövaikutuksista (Suomen YK-liitto s.a.b). Liappis, Pentikäinen & Vanhala (2019, 7) kuvailevat yritysvastuuta kirjassaan seuraavasti: ”kansallisten lakien noudattaminen ja lainsäädännön vaatimukset ylittävä vastuullinen liiketoiminta yhteiskunnan hyväksi sekä ympäristön ja ihmisten suojaamiseksi”.

Kestävä kehityksen tavoitteena on mahdollistaa nykyisille sekä tuleville sukupolville mahdollisuus elämään. Kestävä kehitys ottaa huomioon ekologisen, taloudellisen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden. (Ympäristöministeriö 2023)

CSR on lyhenne sanoista corporate social responsibility. CSR suomentuu yritys- tai yhteiskuntavastuuksi. Tästä käytetään myös lyhennettä CR eli corporate responsibility. (Suomen YK-liitto s.a.b.)

CSRD on lyhenne sanoista corporate social responsibility directive, eli kestävyysraportointidirektiivi. Direktiivi toteutetaan tekemällä lisäyksiä kirjanpito- sekä tilintarkastuslakeihin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022).

Vastuullinen liiketoiminta on sekä ympäristölle että yhteiskunnalle kestävää ja kannattavaa. Se huomio myös työntekijät sekä heidän hyvinvointinsa (Suomen YK-liitto s.a.b).

Vastuullisuusraportin on tarkoitus välittää eteenpäin tärkeää ja ajankohtaista tietoa yrityksen vastuullisuudesta (Kurittu 2018, 7).

Mikroyritys on yritys, jossa työskentelee alle 10 työntekijää ja jonka taseen loppusumma tai vuosittainen liikevaihto on maksimissaan 2 miljoonaa euroa (Tilastokeskus s.a.a).

Sidosryhmä on ryhmä tai organisaatio, jonka kanssa yritys on vuorovaikutuksessa, tai joka vaikuttaa jotenkin yrityksen toimintaan (Freeman 2010, 46). Tällaisia ovat esimerkiksi asiakkaat, kilpailijat, jälleenmyyjät, pankit tai muut rahoittajat, viranomaiset ja tavarantoimittajat.

EU-direktiivit ovat direktiivejä, jotka ohjaavat EU-maiden lainsäädäntöä. Kaikki EU-maat saavat kuitenkin itse päättää, kuinka toteuttavat direktiivin noudattamisen käytännössä. (EUR-Lex 2022)

Yhteiskuntavastuu: ks. yritysvastuu

Sosiaalinen vastuu on yksi yritysvastuun kolmesta osa-alueesta.

ESG on lyhenne englanninkielisistä sanoista environmental, social ja governance. ESG on siis yksi termi yritysvastuulle, joka on suosittu erityisesti sijoittajien keskuudessa. (Liappis, Pentikäinen & Vanhala 2019, 7.)

NFRD on lyhenne sanoista Non-Financial Reporting Directive. NFRD on CSRD:tä edeltänyt direktiivi, johon CSRD pohjautuu. NFRD:n mukaiseen raportointiin liittyvät tiedot koskevat ympäristöasioita, työntekijöiden kohtelua, ihmisoikeuksia, korruption ja lahjonnan torjuntaa sekä työyhteisön monimuotoisuutta. (European Commission 2023)

GRI tulee sanoista Global Reporting Initiative. Se on yksi yritysvastuun johtavista raportointiohjeistoista. Sen avulla pystyy vertailemaan yritysvastuuseen liittyviä tietoja GRI-raportoitijien kesken. (Suomen YK-liitto s.a.b.)

Pk-yritys tarkoittaa yritystä, joka työllistää max. 250 henkilöä, ja jonka liikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma max. 43 miljoonaa euroa (Tilastokeskus s.a.c).

2 Yritysvastuu ja yritysraportointi

Tässä kappaleessa käydään läpi, mitä yritysraportointi tarkoittaa, mistä se on saanut alkunsa sekä kuinka se on kehittynyt vuosikymmenten aikana. Kappaleen lopussa kerrotaan yritysraportoinnista sekä siihen liittyvistä lainsäädännöistä ja ohjeistuksista.

Yritysraportointi on määritelty Euroopan komission (2011) toimesta seuraavasti: "the responsibility of enterprises for their impacts on society and outlines what an enterprise should do to meet that responsibility". Tämän voi suomentaa vapaasti yrityksen vastuuksi niiden vaikutuksista yhteiskuntaan ja raameiksi, jotka yrityksen tulisi täyttää, jotta tämä vastuu täyttyisi. Vanhan määritelmän mukaan yritysraportointi määriteltiin seuraavasti: "It is a concept whereby companies integrate social and environmental concerns in their business operations and in their interaction with their stakeholders on a voluntary basis" (European Commission 2011). Vapaasti suomennettuna Euroopan komissio määritteli yritysraportointiin siis konseptiksi, jossa yritykset vapaaehtoisesti yhdistävät sosiaaliset ja ympäristönäkökohdat liiketoimintaansa ja vuorovaikutukseen sidosryhmien kanssa. Uudessa määritelmässä yritysraportointi nähdään juuri yrityksen omana vastuuna, kuin taas vanhassa määritelmässä on kyse epäkonkreettisesta konseptista. Uusi määritelmä on myös lyhyempi ja yksinkertaisempi, kuin vanha määritelmä. Se on myös enemmän linjassa jo olemassa olevien kansainvälisten yritysraportointiperiaatteiden ja ohjeiden kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi OECD (Guidelines for Multinational Enterprises), the ISO 26000 (Guidance Standard on Social Responsibility) sekä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat periaatteet. (European Commission 2011.)

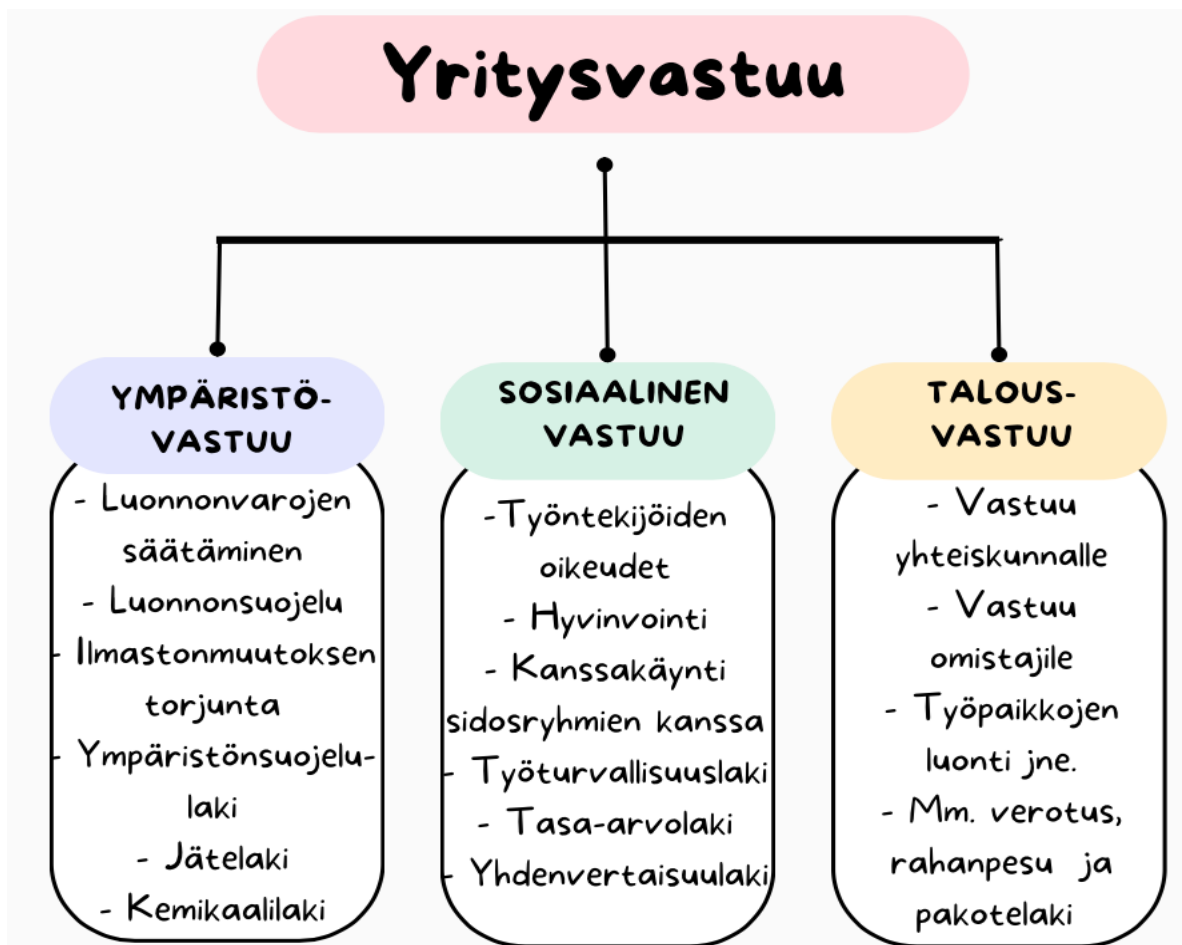
2.1 Yritysraportointin osa-alueet

Yleisen käsityksen mukaan yritysraportointi jaetaan kolmeen eri osa-alueeseen. Nämä ovat ympäristöraportointi, sosiaalinen raportointi ja taloudellinen raportointi. Ympäristöraportointi kattaa raportointiin luonnonvarojen säästämisestä ja suojelusta, luonnon diversiteetin säilyttämisestä ja ilmastonmuutoksen torjunnasta. Ympäristöraportointi kattaa yrityksen tuottaman tuotteen koko tuotantoketjun sekä elinkaaren ja niiden aikana syntyneet ympäristöhaitat. (Niskala, Pajunen & Tarna-Mani 2013, 7.) Ympäristöraportointiin voikin tiivistää niin, että sen tavoitteena on toimia ympäristön näkökulmasta kaikista suotuisammalla tavalla ja minimoida siihen kohdistuvat haitat. Ympäristöraportointia määrittelevää lainsäädäntöä on jonkin verran olemassa. Tällaisia lainsäädäntöjä ovat mm. ympäristönsuojelulaki, jätelaki ja kemikaalilaki (Liappis, Pentikäinen & Vanhala 2019, liite).

Sosiaalinen raportointi tarkoittaa raportointia työntekijöiden oikeuksista ja hyvinvoinnista. Se kattaa myös raportointiin asiallisesta kanssakäymisestä muiden yritysten sekä lähiyhteisöjen kanssa. (Niskala,

Pajunen & Tarna-Mani 2013, 7.) Vastuu ulottuu tuotteiden kautta myös kuluttajiin. Yritykset ovat vastuussa siitä, että tuotteet ovat turvallisia ja että ne vastaavat markkinoinnissa luotua kuvaa tuotteesta. Sosiaalinen vastuu kattaa siis myös tuotevastuun sekä kuluttajansuojan. (Harmaala & Jallinoja 2012, 21.) Sosiaaliseen vastuuseen liittyvät lait koskevat työntekijöiden hyvinvointia ja tasa-arvoista kohtelua. Tällaisia ovat esimerkiksi työturvallisuuslaki, tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki (Liappis ym. 2019, liite).

Viimeinen osa-alue on taloudellinen vastuu. Taloudellinen vastuu kattaa vastuun yrityksen omistajille sekä yhteiskunnalle. Omistajille yritys on vastuussa sen kannattavuudesta ja tehokkuudesta ja tätä kautta omistajien tuotto-odotuksien täyttämisestä. (Niskala ym. 2013, 7.) Yhteiskuntavastuu tarkoittaa vastuuta siitä, mitä hyvää yritys pystyy tuottamaan yhteiskunnalle. Tähän voi sisältyä uusien työpaikkojen luomista, rahoituksia yhteiskunnan hankkeisiin ja ostoja paikallisilta toimijoilta. Taloudelliseen vastuuseen liittyy eniten lainsäädäntöä. Tällaisia ovat esimerkiksi verotukseen liittyvät lait, rahanpesulaki, pakotelaki ja tilaajavastuulaki (Liappis ym. 2019, liite).

Kuva 1. Yritysvastuun osa-alueet

Yllä olevaan kuvaan on havainnollistettu yritys vastuun kolme eri osa- aluetta, sekä niiden sisältö ja niitä koskevat tärkeimmät lainsäädännöt.

2.2 Yritys vastuun historia ja kehitys

Yritys vastuun juuret ylettyvät teolliseen vallankumoukseen. Vuonna 1820 Suomessa syntyivät ensimmäiset tehtaot, joissa käytettiin hyödyksi teollisuustuotantoa. Kuitenkin vasta 1860- ja 1870-luvuilla teollistuminen vaikutti merkittävästi suomalaisten arkeen. Kaupungeissa tehtaot tarjosivat työntekijöille etuja houkutellessaan työntekijöitä ja monet muuttivatkin maalta kaupunkiin työn perässä. Tehtaita perustettiin metsätalouden vuoksi myös maaseudulle. Ensin maaseudun tehtaot houkuttelivat työläisiä perheineen ja hetken päästä myös työläisten tarvitsemia palveluntarjoajia. Ensimmäiset yritys vastuun teot voidaankin nähdä teollisuusyritysten toteuttamina, sillä ne rakensivat aktiivisesti paikallisia yhteisöjä, kouluttivat kansalaisia ja tarjosivat monenlaisia etuja työläisille varmistamaan työvoiman laajentuvaan toimintaansa. (Olkkonen & Quarshie 2019, 2-14.)

Yhdysvalloissa yritys vastuu sai alkunsa vasta 1930-luvun alussa. Tähän aikaan alettiin keskustelemaan siitä, onko yritys itseisarvona vastuussa yhteiskunnalle jostakin. Toisen maailmansodan jälkeen otettiin käyttöön termi CSR (Corporate social responsibility) eli suomennettuna yrityksen yhteiskuntavastuu. 1970-luvulla yritys vastuu nähtiin vielä hyvin suppeana. Esimerkiksi Milton Friedmanin mukaan yritys vastuuseen tuli kuulua vain osakkeenomistajien mahdollisimman suuri hyöty eli voitto. Friedmanin mielestä muu vastuullisuus ja yrityksen mahdollisimman suuren voiton mahdollistaminen olivat perustavanlaatuisesti ristiriidassa toistensa kanssa. (Harmaala & Jallinoja 2012, 28.) Kuitenkin moni oli erimielistä Friedmanin kanssa ja yksi yritys vastuun kehityksen ajava voima olikin tavallisten kansalaisten huoli ympäristön hyvinvoinnista. Monet tänäkin päivänä toimivat järjestöt saivat alkunsa 1960–1970-luvulla kansalaisten huolen noustessa. Tällaisia ovat esimerkiksi WWF ja Greenpeace. Ympäristönsuojelua koskeva lainsäädäntö lisääntyikin kansalaisten sitä vaatiessa.

Vuonna 1987 julkaistiin ns. Brundtlandin komission raportti, joka esitteli yritys vastuun kokonaisuutena, joka jakaantuu kolmeen eri osa-alueeseen – ympäristö vastuun, sosiaalinen vastuu ja taloudellinen vastuu (ks. 2.1) (Harmaala & Jallinoja 2012, 16). Moni katsookin yritys vastuun nykyisen kaltaisen muodon saaneen alkunsa Brundtlandin komission raportista. Raportti toimii edelleenkin yritys vastuun perustana, tosin yritys vastuun osa-alueiden sisältö on muuttunut ja laajentunut.

Viime vuosikymmeninä yritys vastuun sosiaalinen osa-alue on tullut erityisen relevantiksi. Tämä johtuu siitä, että globalisaatio on mahdollistanut yritysten tuotannon siirtämisen muihin maihin.

Tämä lisää työttömyyttä ja sitä kautta köyhyyttä länsimaissa ja toisaalta huonoja työoloja maissa, joihin tuotanto on siirretty halvempien kulujen perässä. (Liappis ym. 2019, 13.)

2.3 Yritysvastuuraportointia koskevat säädökset

On olemassa paljon erilaisia säädöksiä, joissa yritysvastuuta käsitellään joko suoraan tai epäsuorasti. Osa säädöksistä ovat suuntaa antavia, kun taas osa on pakollisia lakeja. Suuntaa antavia säädöksiä ovat mm. GRI (Global Reporting Initiative), YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (SDG:t eli Sustainable Development Goals) sekä YK:n Global Compact (Liappis ym. 2019, 69). Yrityksiä velvoittavia säädöksiä ovat tässä opinnäytetyössä käsiteltävä CSRD-direktiivi sekä muut lait, jossa käsitellään yritysvastuuta. Yritysvastuuta käsittelevistä laeista Suomessa on kerrottu enemmän kappaleessa 2.1.

GRI-raportointiohjeet (Global Reporting Initiative) saivat alkunsa vuonna 2000, kun julkaistiin ensimmäinen versio GRI-viitekehuksesta. Viitekehys sai jatkoa vuonna 2002, kun siitä julkaistiin uusi versio G2, sekä vuonna 2006 julkaistu G3. Olennaisuuden avulla G3 toi selkeyttä raportointitapaan, joka oli ollut tähän asti hyvin pitkä ja runsas. Vuonna 2014 julkaistiin G4 raportointiohjeet ja vuonna 2016 lopulta GRI-standardit. GRI:n tavoitteena on aina ollut luoda yhteiset säännöt raportoinnille, jota tehdään kaikesta muusta kuin taloudellisesta tiedosta. Raportointiohjeet ovat muuttuneet ajansaatossa aina heijastaen sen aikaista käsitystä yrityksistä ja niiden vastuusta. (Kurittu 2018, 9–10.)

CSRD-direktiivi pohjautuu sitä edeltäneeseen NFRD:en (Non-Financial Reporting Directive). NFRD:hen liittyi joitakin ongelmia, kuten raportoitavan tiedon epärelevanttius ja sen huono vertailukelpoisuus. CSRD:n on myös tarkoitus kattaa suurempi määrä yrityksiä, kuin vanhan NFRD:n. (European Commission 2011.) NFRD velvoittaa yrityksiä siihen asti, kunnes CSRD astuu voimaan. Se koskee vain suuria yrityksiä, joissa työskentelee enemmän kuin 500 työntekijää. NFRD:n mukaiseen raportointiin liittyvät tiedot koskevat ympäristöasioita, työntekijöiden kohtelua, ihmisoikeuksia, korruption ja lahjonnan torjuntaa sekä työyhteisön monimuotoisuutta. (European Commission 2023.)

2.4 Yritysvastuuraportoinnin tavoitteet ja hyödyt

Yritysvastuuraportoinnin tarkoituksena on välittää eteenpäin tärkeää ja ajankohtaista tietoa yrityksen vastuullisuudesta. Ennen CSRD-direktiiviä yritysvastuuraporttien tekeminen on ollut yrityksille vapaaehtoista, eikä niiden todenmukaisuutta ole valvottu millään tavalla. (Kurittu 2018, 7.)

Onnistunut vastuullisuusraportti on selkeälukuinen ja sen informaatio on relevanttia ja todenmukaista. Ei ole tarpeen julkaista kaikkea mahdollista tietoa, jota on saatu kerättyä, vaan on tärkeää pystyä hahmottamaan yrityksen olennaisimmat ja suurimmat vastuullisuustekijät. Yritysraporttien hyötynä nähdään yrityksen läpinäkyvä toiminta ja sitä kautta sidosryhmien luottamuksen paraneminen. Myös yritys itse voi hyötyä keräämistään tiedoista. Se voi esimerkiksi puuttua esiin nouseviin ongelmakohtiin ja kehittää toimintaansa ennaltaehkäisevästi. (Kurittu 2018, 7.)

Niskala, Pajunen & Tarna-Mani (2013, 98) kuvailevat yritysvastuuraportin tekemistä strategiseksi päätökseksi. Heidän mukaansa yritysvastuuraportista saatavat hyödyt eivät ole helposti ennustettavissa etukäteen ja ne ovat hyvin yrityskohtaisia. Lähinnä hyötyjen nähdään liittyvän yrityksen menestykseen prosessien, kuten esimerkiksi tiedonkulun, nopeutumisen kautta. Eli mitä paremmin ollaan selvillä yrityksen asioista, sitä nopeampaa yritys pystyy vastaamaan sidosryhmien ja kuluttajien muuttuviin odotuksiin.

Kun CSRD:tä alettiin suunnittelemaan, oli sen tavoitteena tuoda ympäristö- ja vastuuasioita enemmän näkyville ja fokukseen. Muita sen tavoitteita oli mm. kilpailuedun luominen ja parantaminen, riskien hallinnointi, kustannussäästöt sekä asiakassuhteiden parantaminen. Sen tarkoituksena oli myös luoda mahdollisuuksia yritysten kasvulle ja toimia puskurina uusien markkinoiden kehittymiselle. (European Commission 2011.) Vastuullisuustietojen kerääminen ja niiden muuntaminen vertailtaviin ja raportissa esitettävään muotoon luo jo itsessään mahdollisuuksia uusille työpaikoille ja tarpeen uudentilaiselle tiedolle ja taidolle. Sen lisäksi yrityksen haluavat varmasti parantaa toimintaansa kestävämpään suuntaan, joka puolestaan luo vielä lisää kehitysmahdollisuuksia.

3 CSRD-direktiivi

Tässä kappaleessa tutustutaan yritysten kestävyysraportointidirektiiviin (CSRD) ja sen sisältöön. Euroopan komissio hyväksyi direktiivin loppuvuodesta 2022 ja se astui voimaan 5.1.2023. Sen tarkoituksena on uudistaa säännöksiä, jotka koskevat sosiaali- ja ympäristövastuun raportointia sekä edistää EU:n vihreän kehityksen ohjelmaa (European Green Deal), joka julkaistiin 11.12.2019. Tämä auttaa esimerkiksi sijoittajia ja kuluttajia sekä muita yritysten sidosryhmiä arvioimaan yritysten kestävä kehitystä. (European Commission 2023.)

CSRD-direktiivi siis velvoittaa yrityksiä laatimaan vastuullisuusraportin. Vastuullisuusraportin tulee noudattaa ESRS:ää (European Sustainability Reporting Standards), joka pohjautuu aiempaan EFRAG:n (European Financial Reporting Advisory Group). Vastuullisuusraporttiin tulee sisällyttää tietoa mm. ympäristöasioista sekä työntekijöiden kohtelusta ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Lisäksi vastuullisuusraporttiin tulee kerätä tietoja yrityksen sisäisen korruption ja lahjonnan torjunnasta sekä yritysten hallituksen jäsenten moninaisuudesta (iän, sukupuolen ja koulutuksen suhteen). (European Commission 2023.)

3.1 Direktiivin sisältö

Direktiivin sisältö on julkaistu suomeksi EU:n virallisessa lehdessä 16.12.2022. Direktiivin mukaan jo olemassa olevat direktiivit 2004/109/EY, 2006/43/EY ja 2013/34/EU muutetaan seuraavasti. Raportointivelvoite tulee koskemaan yhä entistä useampaa yritystä. Raportissa esitetyt kestävyystiedot tulee varmentaa ja raportoitaviksi vaaditut tiedot tulevat tarkentumaan. Tarkempia tietoja tullaan vaatimaan mm. yrityksen tavoitteista, strategiasta ja liiketoimintamallista, hallituksen ja johdon roolista, haitallisista vaikutuksista, joita saattaa olla yritykseen ja sen arvoketjuun, sekä tietoja aineettomista hyödykkeistä. Tietoja tulee antaa myös kestävyysseikkoihin liittyvistä mahdollisuuksista ja uhkista. (Vanhala & Ristaniemi 2022.)

Direktiivin mukaan raportoinnin tulee perustua eurooppalaisiin kestävyysstandardeihin ja tiedot tulee julkaista yrityksen toimintakertomuksessa. Enää ei siis ole mahdollisuutta erilliseen kestävyyskertomukseen. Tiedot tulee julkaista myös digitaalisessa muodossa. (Vanhala & Ristaniemi 2022.)

3.2 Hallituksen esitys CSRD-direktiivin voimaansaattamisesta Suomessa

Hallitus antoi direktiivin voimaansaattamisesta esityksen syksyn 2023 aikana. Esitys valmisteltiin työ- ja elinkeinoministeriön toimesta. Esityksessä direktiivin on tarkoitus tulla voimaan porrastetusti niin, että ensiksi direktiivi velvoittaisi pörssilistatut suuryritykset. Niiden tulee olla valmiita raportoimaan vuoden 2024 tiedot vuonna 2025. Vuonna 2026 direktiivi laajenee pörssilistattuihin

pk-yrityksiin. Mikroyrityksiä raportointivelvoite ei ainakaan toistaiseksi tule koskemaan suoraan. CSRD-direktiivin säädökset tulevat näkymään tilintarkastus- ja kirjanpitolaeissa. Lakeja täydennetään täyttämään CSRD-direktiivin vaatimukset. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2022.)

Esityksen mukaan raportointivelvollisten olisi pidettävä kestävyysraportti luettavana sekä ladattavana tiedostona yhtiön nettisivuilla. Vastuullisuusraportin voi laatia joko suomen tai ruotsin kielellä. (HE 20/2023, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kirjanpitolain ja tilintarkastuslain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.)

Hallitus ehdottaa direktiivin velvoitteiden ulottamista yllä mainittujen pörssiyritysten ja suurien osakeyhtiöiden lisäksi myös vastaavanlaisiin osuuskuntiin. Tämä johtuu pyrkimyksestä tarjota sidosryhmille sama informaatio yrityksen yhtiömuodosta riippumatta. (HE 20/2023.)

Hallituksen esityksen mukaan vastuullisuusraporttiin tulee sisällyttää kuvaus toimitusjohtajan ja hallituksen jäsenten toimista kestävyysseikkoihin nähden. Raporttiin tulee sisällyttää myös kuvaus hallituksen sekä toimitusjohtajan tietotaito ja asiantuntemus liittyen näihin toimiin. Vaihtoehtoisesti on mahdollista lisätä kuvaus mahdollisuudesta tilata nämä tiedot ja taidot ulkopuoliselta osapuolelta. (HE 20/2023)

Esityksessä kerrotaan vaatimuksesta ilmoittaa vastuullisuusraportissa yhtiön mahdollisesta kannustinjärjestelmästä, joka pohjautuu kestävyysseikkoihin. Kestävyysraportoinnin käsittely kuuluu yhtiön tarkastusvaliokunta, jos yhtiöllä on sellainen. Jos ei ole niin raportoinnin käsittely kuuluu hallitukselle tai muulle hallituksen määräämälle valiokunnalle. (HE 20/2023)

Esityksen mukaan direktiivi velvoittaa sen koskevien yritysten hallitusten järjestämään kestävyysraportoinnin asianmukaisesti, samalla tavalla kuin taloudellisen tiedon raportointi on järjestetty tähän mennessä. Hallitusten on myös vakuutettava kestävyysraportin noudattavan kestävyysraportointistandardeja sekä neuvoston taksonomia-asetuksen (DU) 2020/852 8 artiklaa. (HE 20/2023)

3.3 Direktiivin vaikutus pk- ja mikroyrityksiin

Vaikka CSRD-direktiivi ei suoranaisesti velvoita pk- ja mikroyrityksiä, näkyvät direktiivin vaikutukset monella eri tapaa myös näissä yrityksissä. Vaikutukset voidaan lajitella kolmeen eri luokkaan: paineet, houkuttimet ja esteet (pressures, incentives and barriers) (Ortiz-Martínez, Marín-Hernández, & Santos-Jaén 2022).

Tarkastellaan ensiksi paineiksi luokiteltavia vaikutuksia. Suurin paine muodostuu yritysten eri sidosryhmiltä. Paineita tulee niin kuluttajilta, kilpailijoilta, kuin esimerkiksi pankeilta tai muilta

rahoittajilta. (Ortiz-Martínez, Marín-Hernández, & Santos-Jaén 2022.) Esimerkiksi lainaa hakiessa pankit tai muut rahoittajat saattavat vaatia vastuullisuusraporttia, vaikka yritys ei olisikaan direktiivin mukaan raportointivelvoitteinen. Vastuullisuusraportti kuitenkin kertoo tietoja, joita mahdolliset rahoittajat ja lainanantajat haluavat tietää kyseisestä yrityksestä. Tällaisia tietoja saattaa olla esimerkiksi yrityksen kestävyysstrategia ja missio, sekä tiedot yrityksen tuotannosta ja ratkaisuisista, joita yritys tekee kestävyden eteen.

Sidosryhmänä jälleenmyyjät saattavat olla itse velvollisia laatimaan vastuullisuusraportin ja näiden yritysten tulee tietää myös jälleenmyytävien tuotteiden vastuullisuustietoja. Nämä vastuullisuustiedot luultavasti tullaan vaatimaan pk- ja mikroyritykseltä, jonka tuotteet ovat jälleenmyynnissä. Kuluttajat saattavat tottua tarkastelemaan yrityksiä, joiden tuotteita kuluttavat, vastuullisuusraporttien kautta. He saattavat esimerkiksi tehdä ostopäätöksen sen perusteella. Näin ollen ostopäätökseen johtavaa vertailua saatetaan tehdä vastuullisuusraporttien avulla. Jos jostain yrityksestä ei löydy vastuullisuusraporttia, saatetaan ostopäätös olla tekemättä tai päädytään johonkin muuhun vaihtoehtoon. Yritykselle voi siis muodostua mainehaittaa, kun kuluttajien käyttäytyminen ja näkymät muuttuvat. Myös Kuo tutkimusryhmineen (2016) löysi suurimmiksi tavoitteiksi vastuuraportoinnissa maineen ja brändin edistämisen sekä asiakkaiden huolien tyydyttämisen. Muiden sidosryhmien lisäksi paineita voi tulla myös yrityksen mahdolliselta emoyhtiöltä, yrityksen työntekijöiltä sekä hallitukselta uusien lainsäädäntöjen kautta (Dey ym. 2023).

Yleinen este vastuullisuusraportin toteuttamiselle on resurssien puute. Puutetta saattaa olla esim. työntekijöistä, ajasta, rahasta tai tiedosta ja taidoista. Raportin tekeminen vaatisi yleensä jonkin suuruisen investoinnin ja tämä saattaa olla liikaa varsinkin pienille yrityksille. Esteinä nähdään myös keskittyminen mieluummin johonkin muuhun yrityksen osa-alueeseen (kuten esim. tuotantoon) sekä organisaatorakenne, joka ei ole helposti soveltu vastuullisuusraportin luomiseen. Lisäksi on olemassa esteitä, jotka liittyvät mm. yritysten johdon ja päättäjien kielteisiin asenteisiin. Esteenä voi myös olla tiedon ja osaamisen puute, sekä teknologiaan ja tiedonkeruuseen liittyviä ongelmia. (Trianni, Cagno & Neri 2017.) Yleinen huono asenne muutoksiin ja pelko raportoinnin tuottamien hyötyjen puutteesta, voivat näkyä vaikeutena edes tutustua vastuullisuusraportointiin vapaaehtoisesti.

Myös Tanco, Kalemkerian & Santos (2021) löysivät suurimmaksi esteeksi negatiivisen asenteen ja skeptisyyden vastuullisuutta kohtaan yrityksen päättäjien kesken. Muita suuria esteitä olivat tiedon ja kestävyystietoisuuden puuttuminen sekä tietoisuuden puute paikallisesti toteutettavista kestävyysohjelmista.

Kannustavina tekijöinä vastuullisuusraportin laatimiseen voidaan nähdä yrityksen menestyksen paraneminen. Vaikka tutkimuksissa on todettu, että vastuulliset yritykset menestyvät pitkällä aikavälillä paremmin, kuin ei-vastuulliset yritykset, ei pelkkä vastuullisuusraportti vielä tee yrityksestä vastuullista (Clark, Feiner & Viehs 2015, Aalto yliopisto & OP 2019, 18-21.) Vastuullisuusraportti kuitenkin mahdollistaa yrityksille ei-vastuullisiin asioihin puuttumisen. Mitä enemmän yritys on perillä yrityksensä toimintatavoista ja niiden aiheuttamista seuraamuksista, sitä helpompi sen on puuttua niihin. Nyt panostamalla kestävyYTEEN, voidaan odottaa tulevaisuudessa arvonnousua. (Ortiz-Martínez ym. 2022.) Pakollisten kannustimien on todettu toimivan kaikista tehokkaimmin (Caldera, Desha & Dawes 2019). CSRD-direktiivi voidaan luokitella juuri tällaiseksi pakolliseksi kannustimeksi.

Pelkän raportin luomisen tuomia etuja voi olla esimerkiksi yrityksen imagon ja maineen paraneminen (Ortiz-Martínez ym. 2022). Myös moraalinen velvollisuus ja työntekijöiden tyytyväisyys voivat motivoida kohti yritys vastuuta ja kestävyysraportointia (Dey ym. 2023).

Ortiz-Martínez ym. (2022) löysivät tutkimuksessaan CSRD:n vaikutuksista espanjalaisiin pk-yrityksiin, että vaikutuksista suurin on paineet (pressures). Ne vaikuttavat positiivisesti ja merkittävästi kestävyYTEEN. Kannustimien (incentives) ei todettu vaikuttavan yhtä merkittävän positiivisesti, kuin paineiden. Esteillä todettiin olevan merkittävä negatiivinen vaikutus. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että kestävyYTEELLÄ on myönteinen ja merkittävä vaikutus CSR- ja muuhun ei-taloudelliseen tietoon.

3.4 Yritysten suhtautuminen direktiiviin

Yritysten suhtautumisesta uuteen CSRD-direktiiviin on tehty vähän tutkimusta. Tämä on ymmärrettävää, sillä direktiivi on uusi ja vasta astumassa voimaan. Suhtautumista direktiiviin voi kuitenkin arvioida sen pohjalta, kuinka yritykset suhtautuvat ylipäänsä yritys vastuuseen ja kestävään kehitykseen sekä niihin liittyvään lainsäädäntöön. Myös suhtautuminen muuhun pakolliseen raportointiin (kuten pakolliseen raportointiin taloudellisista tiedoista) voi ennustaa, kuinka yritykset tulevat suhtautumaan pakolliseen kestävyysraportointiin.

Aya Pastarna & Sriramesh tutkimusryhmineen olivat tehneet tutkimuksen yritys vastuusta pk-yrityksissä. Tutkimuksessa tutkittiin muun muassa yritysten suhtautumista yritys vastuuseen. Tutkimuksessa kävi ilmi, että yritys vastuu ei ole yrityksille pelkkä imagokysymys. Yritykset olivat huomanneet, että yritys vastuulla oli positiivinen vaikutus taloudelliseen tulokseen. Yrityksen pitivät tärkeänä sitä, että yritys vastuu on osa yrityksen ydinliiketoimintaa ja että se otetaan huomioon jo, kun yrityksen strategiaa määritellään. (Aya Pastarna & Sriramesh, 2014.)

Suurempi osa pk-yrityksistä oli sitä mieltä, että vastuuraportoinnin tulisi olla pakollista, kuin että sen pitäisi olla täysin vapaaehtoista. Vastuullisuuteen motivoi lisäksi yhteisön luottamuksen ja tuen edistäminen, pitkäaikainen kestävyys ja yleisen hyvinvoinnin parantaminen. Yritysvastuun avulla koettiin saavutettavan parempi organisaatiokulttuuri, imago ja maine sekä parhaiden työntekijöiden houkuttelu ja ylläpito. (Aya Pastarna & Sriramesh, 2014.)

Tästä tutkimuksesta voidaan päätellä, että pk-yritykset näkevät yritysvastuussa paljon hyvää ja ovat huomanneet yritysvastuulla olevan positiivinen vaikutus moneen eri osa-alueeseen. Suhtautuminen pakolliseen vastuullisuusraportointiin oli suurilta osin myönteistä. Tutkimusta ei kuitenkaan voida yleistää kaikkiin pk- ja mikroyrityksiin. Suhtautuminen yritysvastuuseen tutkimuksen kohdemaassa saattaa olla hyvinkin erilaista kuin Euroopassa ja suhtautuminen saattaa vaihdella myös yrityskoon mukaan. Suuremmilla yrityksillä on paljon suurempi työ vastuuraportin tietojen keräämisessä, kuin pienemmällä yrityksellä.

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä kappaleessa tutustutaan opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteisiin, kohderyhmään, aineiston keruumenetelmään sekä haastatteluiden toteutuskuvaukseen.

4.1 Tutkimusote

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, ovatko suomalaiset vaatealan pienyritykset tietoisia tulevasta CSRD-direktiivistä. Sen tavoitteena on myös kartoittaa vaatealan pienyrityksissä nyt jo toteutettavia vastuullisuustekoja. Tutkimusongelmaksi muodostui ”Kuinka tuleva CSRD-direktiivi vaikuttaa suomalaisiin vaatealan pk-yrityksiin?”. Suurimpana haasteena tutkimuksessa näen yritysten saamisen haastateltaviksi. Usein pienyrityksissä on rajalliset resurssit, jonka takia ylimääräisten projektien vastaanottaminen voi olla hankalaa. Vajaiden resurssien takia yritysten tavoittaminenkin voi olla vaikeaa.

4.2 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmää on rajattu alueellisin perustein, yrityksen koon sekä liiketoiminnan perusteella. Tutkimuksen kohderyhmäksi on valittu helsinkiläiset sekä tamperelaiset vaatealan mikroyritykset. Kohderyhmän toimialaksi valikoitua vaateala, sillä vaatealaa ei yleensä mielletä kestäväksi liiketoiminnaksi. Vaateala perustuu usein epäkestävään pikamuotiin, joka on kestävämpi luonnolle ja maapallolle. Vaatealan eettisyys ja kestävyys onkin jo pidempään ollut pinnalla oleva keskustelunaihe yhteiskunnallisessa keskustelussa. Muotijätkit ovat yrittäneet brändätä itselleen kestäviä mallistoja, mutta samaan aikaan samat yritykset vaihtavat mallistoja tiheään tahtiin ja vaatteet valmistetaan kyseenalaisissa olosuhteissa. Tämän takia onkin mielenkiintoista tutkia vaatealan näkemyksiä pakollisesta vastuuraportoinnista. Alueelliseksi rajaukseksi on valittu Helsinki ja Tampere, sillä niistä löytyy eniten suomalaisia vaatealan yrityksiä.

On mielenkiintoista tutkia direktiivin vaikutusta mikroyrityksiin, sillä vaikutukset niihin eivät ole suoraa ja yksiselitteisiä. Mikroyritykset ovat myös helpommin lähestyttävissä haastattelupyynnöitä ajatellen. Suuremmissa yrityksissä on oletettavasti vaikeampi saada kiinni henkilöitä, joita pystyisi haastattelemaan opinnäytetyöhön. Pienemmissä yrityksissä itse yrittäjä on usein paikalla kivistä liikenteessä ja haastattelu on helppo sopia hänen kanssaan.

4.3 Aineisto

Tutkimus valittiin tehdä kvalitatiivisella tutkimusotteella ja aineistonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelut, koska sillä koettiin saatavan mahdollisimman relevanttia tietoa aiheesta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillistä on tutkijan ja kohteen vuorovaikutus keskenään.

Tyypillistä kvalitatiiviselle raportoinnille on numeeristen arvojen sijaan kuvaileva muoto. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 21–22.)

Teemahaastattelu sopii käytettäväksi, kun tutkitaan ihmisten kokemuksia, ajatusmaailmaa ja uskomuksia. Se tuo esiin yksilön subjektiivista käsitystä aiheesta. Teemahaastattelussa haastateltavan on mahdollista puhua aiheesta vapaamuotoisesti kysymysten ympärillä. Haastattelija kuitenkin vie haastattelua eteenpäin teemoittain täsmentävien kysymysten avulla. (Puusa & Juuti 2020, 74-75.) Teemahaastattelu sopii käytettäväksi tämän opinnäytetyön tutkimuksessa, sillä haluttiin tutkia juurikin yrittäjien omaa näkemystä ja kokemusta CSRD-direktiivistä. Haastattelun avulla oli mahdollista saada laajempia vastauksia, sekä perusteluita esitetyille mielipiteille. Teemahaastattelun avulla pystytään myös helpommin selvittämään haastateltujen motiiveja vastausten takana sekä syventää saatuja vastauksia. Haastattelu on tutkimustyyppinä joustava ja se mahdollistaa haastateltavien täsmentävät kysymykset. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 32-34.) Tämä nähtiin eduksi kyseisen opinnäytetyön tutkimuksessa, sillä oletuksena oli että aihe ei ole kaikille haastateltaville ennestään kovin tuttu. Tarkentavien kysymysten ja haastattelun lomassa käydyn keskustelun avulla haastattelun kysymyksiin saatiin mahdollisimman korrekkeja ja laajoja vastauksia.

4.4 Haastatteluiden toteutus

Tämän opinnäytetyön haastattelussa kysymykset on suunniteltu etukäteen ja ne ovat kaikille samat. Haastateltavat saavat kuitenkin vastata kysymyksiin vapaasti omin sanoin. Aineistona toimii haastatteluista saatu materiaali. Haastattelun kysymykset on laadittu alaongelmien pohjalta, jotka perustuvat tutkimusongelmaan.

Ensimmäiset kolme haastattelukysymystä (1, 2 ja 3) kohdistuvat ensimmäiseen alaongelmaan: ”Kuinka yritysvastuu näkyy tällä hetkellä vaatealan mikroyrityksissä?”. Tavoitteena on muodostaa yrityksissä toteutuvasta yritys vastuusta mahdollisimman kokonaisvaltainen ja monipuolinen kuva. Kysymyksissä keskitytään yritys vastuun eri osa-alueisiin, yritys vastuuseen liittyviin lainsäädöksiin ja ohjeistuksiin sekä yritys vastuun hyötyihin.

Kolme seuraavaa haastattelukysymystä (4, 5 ja 6) käsittelevät CSRD-direktiiviä. Ne pohjautuvat opinnäytetyön toiseen alaongelmaan ” Mitä vaikutuksia CSRD-direktiivillä on vaatealan mikroyrityksiin?”. Kyseisten haastattelukysymysten tarkoitus on kartoittaa, ovatko yritykset tietoisia tulevasta CSRD-direktiivistä. Kysymysten avulla pyritään myös selvittämään ovatko yritykset kokeneet tarpeelliseksi valmistautua direktiivin voimaantumiseen ja osaavatko he arvioida millaisia vaikutuksia direktiivillä saattaa olla yrityksen toimintaan.

Haastattelurungon kolme viimeistä kysymystä (7, 8 ja 9) käsittelevät pakollista vastuuraportointia. Niiden tavoitteena on kartoittaa, miten yritykset suhtautuvat pakolliseen vastuuraportointiin ja pitävätkö he sitä tarpeellisena. Nämä haastattelukysymykset liittyvät opinnäytetyön kolmanteen alaongelmaan: Miten nämä vaatealan mikroyritykset suhtautuvat CSRD-direktiiviin?

Alle on listattu haastattelukysymykset. Kysymykset ovat samassa järjestyksessä, kuin ne kysyttiin haastateltavilta.

Haastattelukysymykset

1. Miten yritysvastuu näkyy tällä hetkellä yrityksessänne yritysvastuun eri osa-alueilla (sosiaalinen, taloudellinen ja ympäristövastuu)?
2. Noudatatteko jotain yritysvastuuseen liittyviä säädöksiä tai ohjeita?
3. Mitä hyötyjä näette yrityksenne tällä hetkellä toteuttamassa yritysvastuussa?
4. Oletteko tietoisia tulevasta CSRD-direktiivistä?
5. Kuinka olette valmistautuneet tai aiotte valmistautua CSRD-direktiivin voimaantumiseen?
6. Mitä konkreettisia muutoksia oletatte direktiivin voimaantumisen ollessa yrityksenne toimintaan?
7. Mitä hyviä puolia näette pakollisessa vastuuraportoinnissa ja sen vaikutuksissa?
8. Entä mitä huonoja?
9. Pidättekö pakollista vastuuraportointia tarpeellisena? Miksi/miksi ette?

Haastattelut pyrittiin järjestämään lähihaastatteluina, mutta tarvittaessa ne pystyttiin järjestämään myös puhelimen tai esimerkiksi Teams:n välityksellä. Kohderyhmään sopivat yritykset ja niiden yhteystiedot etsittiin internetistä yritysten kotisivuilta. Haastateltaviin yrityksiin otettiin kontaktia joko sähköpostilla tai menemällä käymään yrityksen kivijalkaliikkeessä. Haastateltaviksi pyrittiin saamaan yrityksen omistaja tai muu yrityksen päivittäisiä asioita hoitava taho.

Haastattelut äänitettiin luvan kanssa, jotta niihin on helppo palata jälkikäteen. Näin aineisto on mahdollisimman korrektisti dokumentoitu. Vain muutama yritys suostui kuitenkin äänitettäväksi. Sen takia haastattelun aikana haastateltavan vastaukset kirjattiin myös ylös tietokoneelle. Ne käytiin heti haastattelun jälkeen läpi ja kesken jääneet ajatukset ja lauseet kirjoitettiin loppuun asti ja valmiiksi. Näin varmistettiin, että haastattelu oli vielä tuoreessa muistissa ja vastaukset eivät päässeet vääristymään tai unohtumaan.

Haastateltavat yritykset saivat pysyä halutessaan anonyyminä. Näin varmistettiin, että yritysten kertoma tieto on mahdollisimman todenmukaista. Omalla nimellä esiintyvät yritykset saattavat pelätä mainehaittoja, sillä opinnäytetyö julkaistaan yleisellä sivustolla. Pelättyjä mainehaittoja

saattaisi syntyä esim. kielteisiä ajatuksista ja ennakkoluuloista yritys vastuuta ja sen raportointia vastaan.

Monet yritykset kieltäytyivät haastattelusta resurssien puutteen vuoksi, tai siksi että eivät uskoneet osaavan vastaavansa kysymyksiin. Tämän takia tutkimuksen tuloksia ei voida pitää täysin pätevinä ja yleistettävissä. On nimittäin mahdollista, että lopulta haastateltaviksi suostui vain tietyn tyyppiset yritykset.

5 Tulokset

Tässä kappaleessa esitellään opinnäytetyön tutkimuksen eli haastattelun tulokset. Haastateltavien yritysten taustatiedot on koottu ensimmäiseen kappaleeseen. Tulokset on koottu tutkimuskysymysten alle teemoittain. Tutkimuksen tuloksia verrataan opinnäytetyön teoriaosuuteen.

5.1 Taustatiedot

Kuten Hirsjärvi & Hurme (2022, 58) toteavat kirjassaan, kvalitatiivisessa tutkimuksessa puhutaan yleensä enemmänkin ”harkinnanvaraisesta näytteestä” sanan ”otos” sijaan. Tämä johtuu siitä, että otos sopii paremmin käytettäväksi tilastollista yleistystä tutkittaessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tämän sijaan tutkitaan jotakin tapahtumaa tai ilmiötä syvemmällä tasolla. Myös tässä opinnäytetyön haastatteluun valitut haastateltavia voisi kutsua harkinnanvaraiseksi näytteeksi.

Haastatteluihin valittiin viisi vaatealan mikroyritystä. Mikroyritys määritellään niin, että siinä työskentelee vähemmän kuin 10 työntekijää ja sen liikevaihto tai taseen loppusumma saa olla korkeintaan kaksi miljoonaa euroa (EUR-Lex, 2021). Neljä yrityksistä on helsinkiläisiä ja yksi tamperelainen. Tämä johtuu siitä, että yrityksiä oli hyvin vaikea saada haastateltaviksi, jonka takia kohderyhmä laajennettiin Helsingistä koskemaan myös Tamperetta. Yritykset valittiin muuten vastaamaan kohderyhmää. Yrityksiä etsittiin internetistä googlettamalla.

Kaikki yritykset myivät vaatteita, mutta osa yrityksistä myi sen lisäksi myös muita tuotteita. Tällaisia saattoi olla esimerkiksi asusteet kuten korut ja laukut, sekä kengät. Osa yrityksistä myi itse valmistamiaan vaatteita, kun taas osalla yrityksistä oli myytävänä vain jälleenmyyjien vaatteita. Kaikkien yritysten vaatteet oli tarkoitettu aikuisille, eli mukana ei ollut lastenvaatealan toimijoita. Suurin osa haastatelluista yrityksistä markkinoi itseään jollain tapaa vastuullisena vaatealan yrityksenä.

5.2 Yritysvastuu vaatealan yrityksissä

Haastatteluissa kävi ilmi, että ympäristövastuu on yrityksille helpoiten lähestyttävä yritysvastuun osa-alueista. Tämä saattaa johtua siitä, että siihen on panostettu eniten tai siitä, että se on kaikista tutuin vastuullisuuden osa-alue. Ympäristövastuu on vastuualueista eniten esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ympäristövastuusta olikin helpoin kerätä haastatteluissa aineistoa. Haastateltavat osasivat kertoa hyvin laajasti yrityksensä toteuttamasta ympäristövastuusta.

Ympäristövastuu näkyi mm. siinä millaisia brändejä yrityksiin valittiin myyntiin sekä vaatteiden valmistukseen liittyvissä seikoissa. Eniten ympäristövastuu nousi esille vaatteiden materiaaleihin liittyvissä asioissa. Vaatteiden materiaaleja kuvailtiin käyttöä kestäviksi ja laadukkaiksi. Osa yrityksistä kertoi suunnittelevansa vaatteensa ajattomiksi, jotta niitä voi käyttää mahdollisimman pitkään. Tällä tavoin vältetään siltä, että trendien perässä joudutaan ostamaan uusia vaatteita usein. Kolmessa haastattelussa nousi esiin pikamuodin välttäminen. Tähän pyrittiin ajattomalla designilla, jota voi käyttää vuodesta toiseen sekä trendien seuraamista jättämällä. Vaatteiden jälleenmyyntiarvo säilyy näin myös parempana, sillä vaate ei kuulu vain tiettyyn ”ajanjaksoon”. Näin vaateen elinkaari säilyy pidempänä ja täten vaate on ympäristöystävällisempi. Sesonkijattelua ja ylituottamista pyrittiin välttämään. Useat yritykset kertoivat pyrkivänsä hävikin välttämiseen. Yksi yrityksistä jopa valmisti vaatteet tilauksesta, jolloin hävikkiä ei pääse syntymään ollenkaan. Muuten hävikin välttämiseen pyrittiin mm. valmistamalla ylijäämätekstiileistä lisää vaatteita tai hyödyntämällä niitä muuten tuotannossa, sekä pitämällä tilattavien vaatteiden määrän realistisena.

Yksi yrityksistä mainitse pakkausmateriaalien olevan mahdollisimman ympäristöystävällisiä ja, että he eivät käytä muovia vaatteiden pakkauksissa lähes ollenkaan. Myös lähituotantoa suosittiin, jotta vaatteiden kuljetuksesta muodostuvat päästöt voitaisiin minimoida. Yksi haastatelluista yrityksistä teki yhteistyötä käytettyjä vaatteita myyvän yrityksen kanssa hävikin minimoimiseksi.

Nämä kaikki esiin nousseet huomiot ovat linjassa teoriaosuudessa esitellyn ympäristövastuun kanssa (ks. 2.1). Siinä tuotiin esille luonnonvarojen säästäminen ja suojele. Tämä näkyi haastateltavissa yrityksissä mm. vaatteiden valmistuksessa ympäristöä ajatellen kestävästi, ylijäämätekstiilien käytössä, vaatteiden pitkässä käyttöiässä sekä muovin käytön minimoinnissa. Kaikki edellä mainituista teoista pyrkivät teoriaosuudessa mainittuun ympäristön näkökulmasta kaikista suotuisampaan lopputulokseen ja minimoi ympäristöön kohdistuvat haitat (Niskala ym. 2013, 7).

Sosiaalisesta vastuullisuudesta nousi eniten esiin työntekijöiden työolosuhteet. Työolosuhteista pyrittiin tekemään mahdollisimman mukavat ja yrityksen sisällä pyrittiin läpinäkyvyyteen. Työntekijöitä kuvailtiin omaksi perheeksi ja työhyvinvointia pidettiin tärkeänä. Usean yrityksen haastattelussa nousi esiin vaatteiden tuotantoon liittyviä asioita. Yksi yritys valmisti vaatteensa itse ja pystyi näin ollen valvomaan vaatteiden valmistusta itse. Usein haastatteluissa nousi esille vaatteiden valmistus eettisesti ilman lapsi- ja orjatyövoimaa. Tuotettujen vaatteiden prosessin haluttiin olevan läpinäkyvä. Teoriaosuuden kappaleessa 2.1 sosiaalinen vastuu oli tiivistetty vastuuksi työntekijöistä ja heidän hyvinvoinnistaan. Kuvaus heijastui vastauksista erityisesti työntekijöiden työolosuhteiden muodossa. Myös työhyvinvointia pidettiin tärkeänä. Vastauksista ei

käynyt ilmi sosiaalisen vastuun ulottuvuus tuotteiden kautta asiakkaisiin asti. Yrityksillä on kuitenkin vastuu esim. vahingollisesta tai rikkiäisestä tuotteesta asiakkaalle. Yritykset varmasti ovat tästä tietoisia, mutta eivät osanneet yhdistää sitä sosiaaliseen vastuuseen.

Taloudellinen vastuu oli vieraampi käsite monelle haastateltavalle yritykselle. Monet yritykset kertoivat kuitenkin tarkasta budjetoinnista sekä kannattavuuden seuraamisesta. Osa oli ulkoistanut taloushallinnon kokonaan asiantuntijalle. Useat yritykset kertoivat luovansa työpaikkoja kivijalkaliikkeiden myyjille, alihankkijoille ja esimerkiksi vuosisuunnittelijoille. Yksi yritys kertoi myös tukevansa suomalaisten yritysten kasvua tuomalla suomalaisia vaatemerkkejä kivijalkaliikkeeseensä myytäväksi. Kuten kappaleessa 2.1 mainittiin, taloudellinen vastuu on vastuuta yrityksen omistajalle sekä yhteiskunnalle. Tähän toki liittyy vahvasti huolenpito yrityksen taloushallinnosta, sillä sen avulla yritys pystyy jatkamaan toimintaa ja täten luo esim. työpaikkoja. Myös yhden yrityksen mainitsema kannattavuuden seuraaminen ja siihen panostaminen ovat taloudellista vastuuta parhaimmillaan.

Yritysvastuuseen liittyvästä lainsäädännöstä yritykset kertoivat noudattavansa verotukseen sekä työntekijöiden työoloihin ja työsuhteisiin liittyviä lainsäädöksiä. Yritykset noudattavat varmasti muutakin yritysvastuuseen liittyvää lainsäädäntöä, mutta eivät vain ole tietoisia siitä. Tällaisia on mm. kappaleessa 2.1 mainitut työturvallisuuslaki, yhdenvertaisuuslaki, tilaajavastuulaki ja verotukseen liittyvät lait.

Alla olevaan sanapilveen on koottu haastatteluissa eniten esille nousseet termit liittyen yritysvastuuseen ja sen kolmeen osa-alueeseen. Mitä isommalla fontilla teksti on, sitä useammin sana esiintyi haastatteluissa. Vaatteiden ja niiden tuotannon eettisyys nousivat eniten esiin haastatteluissa. Myös vaatteiden kestävyttä ja laatua korostettiin paljon. Paljon nousi esiin yritysten arvomaailma ja mihin se perustuu. Sosiaalisesta vastuusta esiin nousi paljon ihmisoikeuksiin sekä työntekijöiden työoloihin liittyviä asioita. Kuvasta voimme huomata, että taloudellisesta vastuusta esiin nousi eniten budjetointi sekä taloudellinen kannattavuus.

Yritysvastuun nähtiin tuovan turvaa, tasapainoa, luotettavuutta ja ennustettavuutta yrityksen toimintaan. Kun yrityksen yritysvastuu on kunnossa, ei ole yhtä paljon epävarmoja tekijöitä, joista pitäisi olla huolissaan.

5.4 CSRD-direktiivi

Kukaan haastateltavista yrityksistä ei ollut kuullut CSRD-direktiivistä. Tämän epäiltiin johtuvan siitä, että se ei tule suoraan koskemaan pien- ja mikroyrityksiä. Tämän takia myöskään mitään valmisteluita ei ollut tehty CSRD-direktiivin voimaantulusta ajatellen. Yrityksen eivät osanneet myöskään kuvitella, että mitä konkreettisia vaikutuksia direktiivin voimaan astumisella voisi olla. Kuitenkin kuten kappaleessa 3.3 todettiin, on direktiivillä laajat vaikutukset myös pienempiin yrityksiin. Paineita vastuullisuusraporttiin liittyen voi tulla kuluttajilta, kilpailijoilta, rahoittajilta ja muilta sidosryhmiltä. Esimerkiksi jälleenmyyjät saattavat tarvita jälleenmyytäviin tuotteisiin liittyviä vastuullisuustietoja omaan raporttiinsa.

5.5 Pakollinen vastuuraportointi

Haastateltujen kesken pakollinen vastuuraportointi nähtiin lähinnä positiivisena asiana. Pidettiin kuitenkin hyvänä asiana, että se tulee koskemaan vain suurempia yrityksiä. Pienempien yritysten resursseja pidettiin liian heikkoina yritysraporttien laatimiseen. Esiin nousi monessa haastattelussa yritysten saamat hyödyt itse vastuuraportista. Näitä oli muun muassa tietoisuus ja kokonaiskuva yrityksen vastuullisuusasioista. Haastatteluissa nähtiin, että yritysten on helpompi puuttua epäkohtiin, jos ne nousevat esille vastuuraportin tietoja kerätessä tai yritykset pystyvät ennakoimaan mahdollisia tulevia ongelmia. Yhdessä haastattelussa nousi esille, kuinka vastuullisuusraportti voitaisiin nähdä osana yrityksen riskienhallintaa. Myös asiakkaiden nähtiin hyötyvän vastuuraportista ja siitä saatavasta informaatiosta. Haastateltavat perustelivat tätä sillä, että vastuuraportin kautta kuluttajilla on mahdollisuus tietää, mitä he ostoksillaan tukevat.

Tämä tutkimustulos heijastelee kappaleessa 3.5 esiteltyä tutkimusta, jonka mukaan suurempi osa pk-yrityksistä oli sitä mieltä, että yritysvaluuraportoinnin tulisi olla pakollista, kuin sitä mieltä että sen tulisi olla täysin vapaaehtoista. (Aya Pastarna & Sriramesh, 2014.) Tutkimuksessa pk-yritykset perustelivat tätä sillä, että yritysvaluurilla nähtiin paljon positiivisia vaikutuksia, kuten parempi organisaatiokulttuuri, parempi imago ja maine sekä hyvien työntekijöiden houkuttelu ja heidän motivointinsa työhön. Tämän opinnäytetyön haastateltavat perustelivat pakollista vastuuraportointia pakollisena ympäristön suojelun ja ilmastonmuutoksen torjunnan keinona. Useat kokivat myös oikeudenmukaiseksi, että suuret yritykset eivät voi ”piilotella” epäedunmukaisia tietoja yrityksensä toimintatavoista. Haastateltavat nostivat esiin yleensä juuri vaatealaan liittyviä ongelmakohtia, kuten vaatteiden valmistuksessa käytettävän halpa- ja lapsityövoiman.

Pakollisesta vastuuraportoinnista löydettiin kuitenkin myös negatiivisia puolia. Sen nähtiin esimerkiksi jäykistävän yritysten toimintaa. Epäiltiin myös, onko raportoinnista mitään hyötyä, jos yritykset eivät ota sitä tosissaan ja näkevät sen vain ”pakollisena pahana”. Tällöin raportointiin käytetään arvokkaita resursseja turhaan. Ongelmaksi nähtiin resurssien puute myös suurempien yritysten kohdalla.

Pakollista vastuuraportointia pidettiin kuitenkin tarpeellisena etenkin suuremmissa yrityksissä. Haastatteluissa tätä perusteltiin sillä, että tarve vastuuraporteille on niin suuri, että se ylittää pakollisen vastuuraportoinnin huonot puolet. Muutama haastatelluista yrityksistä ei osannut kommentoida, onko raportointi tarpeen.

6 Pohdinta

Pohdinta-luku on opinnäytetyön päätösluku, jossa on tarkoituksena tehdä johtopäätöksiä tutkimuksen päätöslukien pohjalta. Tulosten perusteella on myös tarkoitus muodostaa jatkokehittämissideoita. Pohdinta-luvussa on tarkoitus myös pohtia omaa oppimista opinnäytetyön kautta sekä opinnäytetyötä prosessina. (Haaga-Helia 2022.)

6.1 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, kuinka perillä suomalaiset vaatealan mikroyritykset ovat yritys vastuusta, ja ovatko he kuulleet uudesta CSRD-direktiivistä. Tutkimuksen tutkimuskysymys oli: ”Kuinka tuleva CSRD-direktiivi vaikuttaa suomalaisiin vaatealan mikroyrityksiin?” Vaikka tutkimuksen tuloksista ei suoraan voikaan vastata tähän kysymykseen, on mahdollista päätellä teoriaosuuden sekä alaongelmien kautta, millaisia vaikutukset voisivat olla.

Tutkimuksesta voimme huomata, että yritys vastuun oli yrityksille ennestäänkin hyvin tuttua. Käytännön tasolla yritykset toteuttivat yritys vastuuta sen kaikilla kolmella eri osa-alueella. Erityisesti ympäristö vastuuseen oli panostettu ja se näkyi mm. vastuullisena ja kestäväenä vaatteiden tuottamisena. Toteutetulla yritys vastuulla nähtiin olevan positiivisia vaikutuksia yrityksen toimintaan ja menestykseen. Kuitenkin tietämys esimerkiksi yritys vastuuseen liittyvistä termeistä, lainsäädännöstä ja etenkin CSRD-direktiivistä oli vähäistä, ellei jopa olematonta. Yksikään yritys ei ainakaan muistanut kuulleensa CSRD-direktiivistä. On mahdollista, että haastatteluihin vastaavat henkilöt ovat kuulleet tai lukeneet aiheesta ohimennen, mutta eivät osanneet yhdistää sitä tähän haastatteluun. Tuloksista voidaan myös huomata, että yritykset pitivät yritys vastuuta tärkeänä ja että he uskovat, että yritys vastuun avulla on mahdollisuus erottua muista samantapaisista vaatealan yrityksistä. Tästä kertoo esimerkiksi ekologisuuden ja kestävyden pitäminen kilpailuetuna. Useat haastatelluista yrityksistä myös markkinoivat itseään jollain tapaa kestäväenä yrityksenä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vastuuraportoinnin pakollisuutta pidettiin suurimmilta osin positiivisena asiana. Tosin pidettiin hyvänä asiana myös sitä, että se tulee koskemaan vain suurempia yrityksiä. Pienillä yrityksillä ei koettu olevan riittäviä resursseja raportointiin tarvittavien tietojen keräämiseen ja kokoamiseen.

Johtopäätöksenä voimme todeta, että suomalaiset vaatealan mikroyritykset ovat hyvin perillä yritys vastuusta ja he pitävät sitä tärkeänä osana yrityksen toimintaa. Voimme myös päätellä, että kuluttajilta löytyy kysyntää vastuullisesti valmistetuille vaatteille, sillä haastateltavat yritykset kokevat sen toimivan jopa kilpailuetuna.

Toisena johtopäätöksenä voimme todeta, että tietoisuutta uudesta CSRD-direktiivistä tulisi lisätä isojen yritysten lisäksi myös pk- ja mikroyrityksiin. Tämä helpottaisi tulevaa siirtymää kohti pakollista vastuuraporttia. Tiedotus voisi tapahtua mm. erilaisissa yrityslehdissä, kuten Talouselämä, nettisivuilla, uutisissa ja isompien yritysten kautta. Tämä tietoisuus auttaisi myös asiakkaita, jotta vastuuraportit päätyvät myös luettaviksi. Olisi myös hyvä, että yritysten työntekijät olisivat tietoisia tulevasta CSRD-direktiivistä, sillä heillä saattaa olla sen luomiseen tarvittavaa tietoa ja taitoa. On myös hyvä, jos työntekijöiden valvovat työntekijöiden hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyvää sosiaalisen vastuun raportointia.

6.2 Jatkokehittämissideat

Jatkokehittämissideana samantyyppisen tutkimuksen voisi toteuttaa eri alan toimijoille tai suuremmille vaatealan yrityksille, kuten pk- tai suuryrityksille. Vaihtoehtoisia mielenkiintoisia aloja voisi olla esimerkiksi maito- tai liha-ala, sähköala tai esimerkiksi päivittäistavarakaupan ala. Näillä kaikilla aloilla on usein kiisteltyjä mielipiteitä vastuullisuudesta.

Samana tutkimuksen voisi toteuttaa myös myöhemmin CSRD-direktiivin oltua voimassa jo jonkin aikaa. Tällöin sen vaikutukset saattaisivat jo näkyä pienemmissä yrityksissä, ja yritysten tietämys direktiivistä olisi luultavasti parempi. Haastattelun vastaukset olisivat luultavasti kattavampia tietämyksen karttuessa CSRD-direktiivistä. Tutkimuksen voisi kokeilla myös toteuttaa kyselynä haastattelun sijaan. Vastaajamäärän kasvaessa saataisiin kattavampi tutkimustulos. Tutkimuksen voisi toteuttaa myös Etelä-Suomen sijaan eri maantieteellisellä alueella.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa sitä, että arvioidaan, mikä tekee tutkimuksesta eettisesti korkealaatuisen ja miksi tutkimusraportti on validi. Tutkimuksen luotettavuutta tutkitaan uskottavuuden, merkityksellisyyden ja toistettavuuden kautta. (Haaga-Helia 2022.)

Tutkimuksen laatuun vaikuttaa se, että vastaajilla vaikutti olevan rajalliset tiedot yritysvastuusta. Esimerkiksi yritysvastuuta saatettiin toteuttaa laajastikin yrityksessä, mutta siitä osattiin kertoa vain murto-osa. Yrity maailma on kehittymässä koko ajan kestävämpään suuntaan. Melkein kaikki haastattelemiini yritykset markkinoivat itseään jo valmiiksi jollain tapaa kestävinä, joka vaikuttaa tutkimuksen tulokseen. Jos haastateltavina olisi ollut ”pikamuoti” yrityksiä, olisi tutkimuksen tulokset olleet oletettavasti hyvinkin erilaiset. Toisaalta tutkimuksen kohderyhmä oli suomalaiset vaatealan mikroyritykset, jotka harvemmin harjoittavat pikamuotia. Tämä voi johtua siitä, että mikroyrityksessä on mahdoton saavuttaa massatuotannon avulla skaalaetuja (englanniksi economies of scale), joita pikamuotiedustajien edulliset hinnat vaativat. Skaalaeduilla tarkoitetaan mittakaavaetuja, jotka saavutetaan tuotannon kasvaessa. Mitä suurempi tuotanto on, sitä

tehokkaampi se on. (Krugman ym. 2018, 180.) Suomalaisten yrittäjien arvot saattavat myös kannustaa harjoittamaan kestävämpään liiketoimintaan.

Tutkimuksen CSRD-direktiiviä koskevia tuloksia on vaikea verrata aikaisempiin tutkimustuloksiin, sillä aihetta on keretty tutkimaan hyvin vähän. Kuitenkin kuten luvussa 3.4 kerrottiin, on tutkimuksissa pakollinen vastuuraportointi nähty enemmän positiivisena asiana, kuin negatiivisena pk-yritysten kesken. Tämä sama ilmiö on huomattavissa tämän opinnäytetyön tutkimuksessa. Suurin osa haastateltavista yrityksistä piti yritysvastuuta tärkeänä ja pakollista vastuullisuusraportointia tarpeellisena.

Tutkimuksessa voidaan tavoitella laadukkuutta jo ennen tutkimuksen toteuttamisen aloittamista. Tämä on mahdollista panostamalla hyvään haastattelurunkoon. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 189.) Toteutin tämän panostamalla haastattelukysymyksiin ja käymällä Haaga-Helian tarjoamassa opinnäytetyöpajassa, jossa työstiin haastattelukysymyksiä yhdessä opinnäytetyöpajan vetäjän kanssa. Näin varmistin laadukkaat kysymykset ja loogisen haastattelurungon. Tutkimuksen laatuun panostettiin myös varmistamalla, että haastatteluissa oli mukana tarvittava ja toimiva välineistö ja kirjaamalla haastattelut tarkasti ylös. Tässä tapauksessa tarvittava välineistö tarkoitti kannettavaa tietokonetta ja Microsoft Word -tekstinkäsittelyohjelmaa, jonne haastattelukysymykset oli laadittu.

Haastattelusta saadun aineiston luotettavuus riippuu sen laadusta, reliabeliudesta ja validiudesta. Reliaabelius tarkoittaa sitä, että jos tutkimus toistetaan toisen kerran samalle kohdehenkilölle, saadaan sama tutkimustulos, kuin ensimmäisellä tutkimuskerralla. Jos on kuitenkin loogista, että eri tutkimustulos liittyy vain siihen, että aikaa on kulunut ensimmäisestä tutkimuskerrasta, ei tätä määritelmää voida käyttää. Sen sijaan reliabelius voidaan näissä tapauksissa määrittää niin, että tutkimus on reliabeli, jos kaksi eri tutkijaa päätyvät samaan tulokseen. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 190.) Tämän opinnäytetyön tutkimus on toistettavissa, mutta tietoisuus CSRD-direktiivistä oletettavasti lisääntyy voimakkaasti sen astuessa voimaan eli ajan kuluessa, jonka takia tutkimuksen tulokset saattavat vaihdella suuresti. Myös pelkän haastattelun perusteella haastateltavien tietämys CSRD-direktiivistä lisääntyy. Tämän opinnäytetyön tutkimuksessa olisikin loogista käyttää jälkimmäistä määritelmää reliabeliudesta. Sen mukaan tämä tutkimus täyttää reliabeliuden määritelmän, sillä voidaan olettaa, että haastateltavat vastaisivat kysymyksiin samalla tavoin, oli haastattelija kuka tahansa. Tietysti haastattelijan omat tulkinnat vastauksista saattaisivat vaihdella jonkin verran.

Hirsjärven ja Hurmeen (2022, 191) mukaan validiutta on olemassa kahta eri tyyppiä. Nämä ovat tutkimusasetelmavalidius ja mittausvalidius. Yksinkertaisuuden vuoksi, käytetään kuitenkin Tilastokeskuksen (s.a.d) määritelmää validiteetista: ”Validiteetti ilmaisee sen, miten hyvin tutkimuksessa käytetty mittausmenetelmä mittaa juuri sitä tutkittavan ilmiön ominaisuutta, mitä on

tarkoituksin mitata. Esim. kysymys työpaikan ilmanvaihdosta ei vielä riitä mittaamaan sitä, kuinka hyvin henkilö viihtyy työssään.” Tämän opinnäytetyön tutkimus täyttää tämän määritelmän validiudesta, sillä haastattelun kysymykset pohjautuvat tutkimuskysymyksiin. Näin ollen tutkimuksessa voidaan sanoa mitattavan tutkittavaa ilmiötä ja sen ominaisuuksia.

6.4 Tutkimuksen eettiset näkökohdat

Eettisten näkökohtien nähdään yleensä liittyvän tutkimuksen kaikkiin eri vaiheisiin. Hirsjärvi & Hurme (2022, 18) kuvaavat eettisten kysymysten liittyvän tutkimuksen tarkoitukseen, suunnitelmaan, haastattelutilanteeseen, purkamiseen (litterointiin), analyysiin ja raportointiin. Eettisiä kysymyksiä kannattaa pohtia jo ennen tutkimuksen aloittamista, jotta varmistetaan että tutkimus toteutetaan eettisesti.

Tutkimuksen tarkoituksen eettisyyttä voidaan tarkastella sen avulla, hyödyttääkö se tutkimuksen kohteena olevan tilannetta. Tämä opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää, kuinka yritysvastuu näkyy haastateltavissa yrityksissä ja ovatko he tietoisia tulevasta CSRD-direktiivistä. Haastateltavat voivat hyötyä tästä sen kautta, että he pohtivat oman yrityksen käytänteitä ja pääsevät enemmän perille yrityksen yritysvastuusta. Myös tietoisuus CSRD-direktiivistä saattaa hyödyttää niitä yrityksiä, jotka tästä eivät olleet aiemmin kuulleet.

Tutkimuksen suunnitelman eettisyys koostuu haastateltavan henkilön suostumuksesta haastatteluun ja luottamuksellisuudesta. Suunnitelmassa on myös pohdittava, voiko tutkimuksen kohteelle seurata jotain seuraamuksia tutkimuksen takia ja millaisia nämä seuraamukset olisivat. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 18.) Tässä opinnäytetyössä haastateltavien suostumus haastatteluun saatiin kysymällä, olisivatko he halukkaita osallistumaan opinnäytetyöni haastatteluun. Kysymys esitettiin mahdollisille haastateltaville suullisesti ja heille annettiin tilaisuus myös kieltäytyä haastattelusta. Luottamuksellisuuteen pyrittiin rehellisyydellä tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Tutkimuksen kohteille ei nähdä olevan suuria seuraamuksia.

Haastattelutilanteessa tutkimuksen eettisyys on otettava huomioon siinä, mitä haastattelutilanne voi aiheuttaa haastateltavalle (Hirsjärvi & Hurme 2022, 18). Tämän työn haastattelussa pyrittiin itse haastattelutilanteesta tekemään mahdollisimman mukava ja rento, jotta se ei aiheuttaisi esimerkiksi stressiä tai paineita haastateltaville. Tähän pyrittiin keskustelevalle haastattelutavalla, tiukan kyselyn sijaan.

Haastattelun purkamisessa eli litteroinnissa eettisyys nähdään liitettävän lähinnä siihen, kuinka korrektisti kirjallinen litterointi kuvastaa haastateltavan suullisia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2022, 18). Tämä eettinen näkökohta on hyvin oleellinen tämän opinnäytetyön tutkimuksessa. Haastateltavilla oli mahdollisuus kieltäytyä haastattelun äänittämiseltä ja suurin osa

haastateltavista valitsi tämän vaihtoehdon. Haastattelut kirjattiin ylös ranskalaisin viivoin ja ne kirjoitettiin ”puhtaaksi” heti haastattelun jälkeen, jotta muistikuvat vastauksista olisivat vielä mahdollisimmat korrektit.

Toiseksi viimeisen eettisen näkökohdan nähdään liittyvän tutkimuksen analyysiin. Ne koskevat sitä, kuinka syvällisesti ja kriittisesti haastattelusta saatua aineistoa voidaan päätellä, ilman että haastateltavan tarkoittama väärentyy. Tutkijan eettiseksi velvollisuudeksi sanotaan sitä, että tutkijan tulee esittää niin todenmukaista tietoa kuin mahdollista. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 18.) Tämän opinnäytetyön tutkimuksesta saatua aineistoa on analysoitu käyttämällä varovasti päättelyä silloin, kun se on ollut tarpeen. Johtopäätöksiä on tehty vain niiden ollessa aiheellisia. Johtopäätösten ja itse aineiston välille on pyritty tekemään selkeä ero, niin että niitä ei voi sekoittaa toisiinsa vahingossa.

Viimeinen vaihe, johon liittyy eettisiä näkökohtia, on raportointi. Tässäkin vaiheessa on otettava huomioon luottamuksellisuus ja sen lisäksi on otettava huomioon seuraukset, joita saattaa olla raportin julkaisulla. Näitä vaikutuksia voi olla kyseisen tutkimuksen haastateltaville, niin kuin myös heitä koskeville ryhmille ja instituutioille. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 18.) Koska haastattelut toteutettiin anonyymisti, ei itse haastateltaville ole opinnäytetyön julkaisusta suuria seurauksia. Haastateltavia ei nimittäin pysty jäljittämään opinnäytetyön perusteella. On myös vaikea nähdä mitä seuraamuksia voisi olla haastateltavia koskeville ryhmille tai instituutioille tässä tutkimuksessa. Tutkimuksen tulokset periaatteessa ovat yleistettävissä näihin ryhmiin, mutta koska opinnäytetyö ei ole tutkimustyyppinä kovin luotettava, ei nämäkään seuraukset ole merkittäviä tai oleellisia.

6.5 Oman oppimisen arviointi

Opinnäytetyöprosessi oli kokonaisuudessaan hyvin opettavainen. Opin niin opinnäytetyön aiheesta, omista työskentelytavoistani kuin suurien kokonaisuuksien hallinnasta. Lähes kaikki CSRD-direktiiviin liittyvä teoria oli minulle uutta, vaikka olinkin kuullut direktiivistä aiemmin. Myös ymmärrykseni yritysvastuusta laajentui entisestään. Tähän mennessä minulle oli tutuinta ympäristövastuu ja uutta opin sosiaalisesta vastuusta ja taloudellisesta vastuusta. Opin myös yritysvastuun historiasta ja kehityksestä niin Suomessa, kuin ulkomailla.

Tiesin jo ennestään, että keskittyminen pitkiä aikoja putkeen yhteen asiaan on minulle vaikeaa. Niinpä yritinkin kirjoittaa opinnäytetyötä lyhyissä pätkissä. Jonain päivinä kirjoittaminen oli lähes mahdotonta keskittymiskyvyn puuttuessa kokonaan. Opin kuitenkin, että minun kannattaa aina yrittää työstää opinnäytetyötä edes vähän, sillä välillä työskentely alkoikin sujumaan, vaikka olinkin alun perin ajatellut, että en saa mitään aikaiseksi. Eniten tietämykseni karttui kuitenkin lähteiden

etsimisessä ja löytämisessä. Vaikka lähteitä onkin tullut käytettyä tasaisesti koko ammattikorkeakoulun ajan, helpottui ja nopeutui se entisestään. Opin myös löytämään paljon spesifimpiä artikkeleita ja tutkimuksia haluamastani aiheesta.

6.6 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessi alkoi opinnäytetyön suunnitelman teosta. Suunnitelmaa oli hieman vaikea tehdä, sillä en tiennyt vielä mistä aiheesta kirjoitan opinnäytetyöni. Myös aikataulua oli vaikea arvioida realistisesti. Suunnitelman jälkeen minun oli pakko päättää työni aihe, vaikka se tuotti minulle paljon vaikeuksia. Päädyin kuitenkin CSRD-direktiiviin, sillä olin lukenut siitä muutaman uutisen ja ideoimme yhdessä opinnäytetyöni ohjaajan kanssa, mitä direktiiviin liittyvää voisi kirjoittaa ja tutkia.

Aloitin työn teoriaosuuden kirjoittamisella. Teoriaosuuden kirjoittaminen oli minulle aika helppoa ja mutkatonta. Kävin Haaga-Helian kirjaston tarjoamassa tiedonhaun ohjauksessa muutaman kerran. Sain sieltä apua hyvien lähteiden, hakusanojen ja tutkimusten löytämiseen. Monipuolisten lähteiden avulla teoria osuutta oli helppo kirjoittaa.

Teoriaosuuden ollessa hyvässä vaiheessa siirryin tutkimusosioon. Tässä kohtaa tajusin, että minulla on hieman kiire saada haastattelukysymykset valmiiksi, jotta pystyn ruveta kyselemään yrityksiä haastateltaviksi. Aloitin pohtimalla haastattelun kysymykset teoriaosuuden ja alaongelmien pohjalta. Tämän jälkeen etsin internetistä kohderyhmääni sopivia yrityksiä ja lähetin heille sähköpostilla pyynnön haastatteluun. Yksikään yritys ei vastannut myöntävästi, useimmat eivät vastanneet ollenkaan ja osa vastasi kieltävästi. Haastateltavien löytäminen osoittautuikin hyvin haastavaksi. Pohdin jo opinnäytetyön aiheen vaihtamista, tai tutkimuksen toteuttamista eri tavoin. Teoriaosio oli kuitenkin jo niin pitkällä, että aiheen tai tutkimuksen lähestyminen toisesta näkökulmasta tuntui hyvin vaivalloiselta.

Otin toisen lähestymiskulman haastattelujen saamiseksi. Muokkasin kysymyksiä helpommin lähestyttäväksi ja menin käymään yritysten kivijalkaliikkeessä kysymässä, voisinko haastatella heitä nopeasti opinnäytetyöhöni. Näin sain haastatteluja tehtyä vaikkakin aika hitaalla aikataululla. Itseltäni vaati todella paljon kävellä sisään kivijalkaliikkeeseen ja kysyä paikan päällä haastateltavaksi. Onneksi yrittäjät olivat todella mukavia ja vaikka moni kieltäytyikin, sain yhteensä viisi haastattelua tehtyä.

Jälkeenpäin ajateltuna aloittaisin haastateltavien etsimisen jo aikaisemmassa vaiheessa, vaikka haastattelukysymykset eivät olisikaan täysin muotoutuneet viimeiseen muotoonsa. Laajentaisin myös kohderyhmääni helsinkiläisistä vaatealan yrityksistä koskemaan kaikkia suomalaisia

vaatealan yrityksiä. Tämä sen takia, että innokkaita haastateltavia oli niin vaikea löytää, että jouduin laajentamaan kohderyhmääni tamperelaisiin yrityksiin.

Haastatteluiden jälkeen keskityin niiden purkamiseen ja läpikäymiseen. Mielestäni haastatteluiden tuloksia oli suhteellisen helppo verrata teoriaosuuteen. Tätä helpotti se, että haastattelukysymykset oli muodostettu alaongelmien pohjalta, jotka pohjautuivat teoriaosuuteen. Niinpä teoriaosuudessa ja haastattelujen vastauksissa oli paljon samaa.

Viimeisenä opinnäytetyöstä kirjoitin pohdintaluvun. Omaa oppimista oli helppo pohtia. Vaikeuksia tuotti merkittävimpien tuloksien arviointi sekä kehittämisehdotukset. Opinnäytetyön alkuperäinen aikataulu ei täysin toteutunut, mutta koska olen saanut työstettyä opinnäytetyötä yhtäjaksoisesti, en koe, että siitä olisi ollut suurta haittaa. Osaltaan aikataulun viivästymiseen vaikutti haastateltavien vaikea tavoittaminen ja lisäksi siihen vaikutti omat henkilökohtaiset syyt.

Lähteet

Aalto yliopisto & OP:n suuryritystutkimus 2019. Juhlien jälkeen. Luettavissa:

<https://www.op.fi/documents/20556/27641318/OP+Suuryritystutkimus+2019/c5fa1606-9f27-0449-4a8b-b041bc17e9f3>. Luettu: 21.4.2024.

Aya Pastarna, N. & Sriramesh, K. 2014. Corporate Social Responsibility: Perceptions and practices among SMEs in Colombia. Luettavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.haaga-helia.fi/science/article/pii/S0363811113001392>. Luettu: 26.3.2024.

Caldera, H.T.S., Desha, C. & Dawes, L. 2019. Evaluating the enablers and barriers for successful implementation of sustainable business practice in 'lean' SMEs. Luettavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.haaga-helia.fi/science/article/pii/S0959652619302586>. Luettu: 3.11.2023.

Clark, G., Feiner, A. & Viehs, M. 2015. From the stockholder to the stakeholder. How sustainability can drive financial outperformance. Luettavissa: https://arabesque.com/research/From_the_stockholder_to_the_stakeholder_web.pdf. Luettu: 21.4.2024.

Corin, M. & Doyle-Kent, M. 10.12.2022. Creating Value with Environmental, Social, Governance (ESG) in Irish Manufacturing SMEs': A Focus on Disclosure of Climate Change Risks and Opportunities. Luettavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S240589632203049X>. Luettu: 26.9.2023.

Dey, P., E. Petridis, N., Petridis, K., Malesios, C., Nixon, J. & Ghosh, S. 2018. Environmental management and corporate social responsibility practices of small and medium-sized enterprises. Luettavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.haaga-helia.fi/science/article/pii/S0959652618315476>. Luettu: 3.11.2023.

EUR-Lex 2021. Pienet ja keskisuuret yritykset. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/FI/legal-content/glossary/small-and-medium-sized-enterprises.html> Luettu: 21.3.2024.

EUR-Lex 2022. Euroopan unionin direktiivit. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/FI/legal-content/summary/european-union-directives.html>. Luettu: 10.4.2024.

Euroopan unionin virallinen lehti. 16.12.2022. Lainsäädäntö L 322. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2022:322:FULL&from=EN>. Luettu: 20.9.2023.

European Commission 25.10.2011. Corporate Social Responsibility: a new definition, a new agenda for action. Luettavissa: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_11_730.
Luettu: 18.8.2023.

European Commission 2023. Corporate sustainability reporting. Luettavissa: https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en. Luettu: 2.8.2023.

European Commission 21.4.2021. Questions and Answers: Corporate Sustainability Reporting Directive proposal. Luettavissa: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_1806. Luettu: 7.9.2023.

Freeman, E. 2010. Strategic management: A Stakeholder Approach. Cambridge University Press. Cambridge.

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu 2022. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu Intranet. Tutkimustyyppisen opinnäytetyön ohje. Luettu: 17.4.2024.

Harmaala, M. & Jallinoja, N. 2012. Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta. Sanoma Pro. Helsinki.

HE 20/2023, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kirjanpitolain ja tilintarkastuslain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2022. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 2. painos. Gaudeamus. Helsinki. E-kirja. Luettu: 27.4.2024.

Kuo, T., Kremer, G., Phuong, N. & Hsu, C. 2016. Motivations and barriers for corporate social responsibility reporting: Evidence from the airline industry. Luettavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.haaga-helia.fi/science/article/pii/S0969699716301028>. Luettu: 3.11.2023.

Krugman, P., Obstfeld, M. & Melitz, M. 2018. International economics : theory & policy. 11. Painos. Pearson. Harlow.

Kurittu, K. 2018. Yritysvastuuraportointi : kiinnostavan viestinnän käsikirja. Alma Talent. Helsinki.

Liappis, H., Pentikäinen, M. & Vanhala, A. 2019. Menesty yritysvastuulla : käsikirja kokonaisuuteen. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Niskala, M., Pajunen, T. & Tarna-Mani, K. 2013. Yritysvastuu Raportointi- ja laskentaperiaatteet. Bookwell Oy. Porvoo.

O'Leary, S., Lieberman, S., Gulyas, A., Matthew, O., Bates, D., Heath, T., Pelz, C., Williams, S. & Shalet, D. 2023. Management actions to address the climate emergency: Motivations and barriers for SMEs and other societal micro/meso-level groups. Luettavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.haaga-helia.fi/science/article/pii/S1472811723000691>. Luettu: 3.11.2023.

Olkkonen, L. & Quarshie, A. 2019. Corporate Social Responsibility in Finland. Palgrave Pilot. Cham.

Ortiz-Martínez, E., Marín-Hernández, S. & Santos-Jaén, J. 2022. Sustainability, corporate social responsibility, non-financial reporting and company performance: Relationships and mediating effects in Spanish small and medium sized enterprises. Luettavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.haaga-helia.fi/science/article/pii/S2352550922003116#t0020>. Luettu: 25.8.2023.

Oulun yliopisto 2023. Miksi mikroyritykset eivät työllistä nykyistä enempää? Luettavissa: <https://www oulu.fi/fi/blogit/kerttu-saalasti-instituutin-blogi/miksi-mikroyritykset-eivat-tyollista-nykyista-enempaa>. Luettu: 10.4.2024.

P Nassos, G. & Avlonas, N. 2020. Practical sustainability strategies. 2nd Edition. Wiley. Hoboken.

Stefan, G., Maximilian, P., Tsvetelina, B., Agnès, M. & Giulio, M. 2022. Annual Report on European SMEs 2021/2022. European Commission. Luettavissa: https://ec.europa.eu/growth/document/download/40742729-315d-48ed-b7f1-6335ce2819b8_en. Luettu: 12.9.2023.

Suomen YK-liitto s.a.b. Yritysvastuun sanastoa. Luettavissa: https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/yritysvastuun_sanakirja.pdf. Luettu: 10.4.2024.

Tanco, M., Kalemkerian, F. & Santos, J. 2021. Main challenges involved in the adoption of sustainable manufacturing in Uruguayan small and medium sized companies. Luettavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.haaga-helia.fi/science/article/pii/S0959652621003590>. Luettu: 3.11.2023.

Tilastokeskus s.a.a. Mikroyritys. Luettavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/mikroyritys.html>. Luettu: 10.4.2024.

Tilastokeskus s.a.c. PK-yritys. Luettavissa: https://www.stat.fi/meta/kas/pk_yritys.html. Luettu: 14.4.2024.

Tilastokeskus s.a.d. Validiteetti. Luettavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/validiteetti.html>. Luettu: 17.4.2024.

Trianni, A., Cagno, E. & Neri, A. 1.12.2017. Modelling barriers to the adoption of industrial sustainability measures. Luettavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.haaga-helia.fi/science/article/pii/S0959652617317018>. Luettu: 30.8.2023.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2022. Hallituksen esitys, yritysten kestävyysraportointi (CSRD-direktiivi). Luettavissa: <https://tem.fi/hanke?tunnus=TEM082:00/2022>. Luettu: 29.8.2023.

Vanhala, A. & Ristaniemi, M. 2022. Yritysvastuu & oikeus. Kauppakamari. Helsinki.

Ympäristöministeriö 15.3.2023. Mitä on kestävä kehitys? Luettavissa: <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>. Luettu: 10.4.2024.